РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Пламен Иларионов Пантев – Професор по Международно право и международни отношения в Юридическия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски"

на материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност **'доцент' в ИДП при БАН**

по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3. 6. Право (Международно право и международни отношения)

В конкурса за 'доцент', обявен в Държавен вестник, бр. 7 от 28 януари 2016 г за нуждите на секция "Международноправни науки" към Института за държавата и правото при БАН, като кандидат участва д-р Диана Петрова Ковачева, главен асистент в секция Международноправни науки, жив. в гр. София.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД-09-37 от 23.03.2016 г. на Директора на ИДП при БАН съм определен за външен член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **'доцент' в ИДП** при БАН по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право (Международно право и международни отношения), **обявен за нуждите на** секция "Международноправни науки" към ИДП. Въз основа на протокол от заседанието на Научното жури от 04.04.2016 г. бях определен за рецензент по конкурса.

За участие в обявения конкурс са подали документи (**единствен кандидат**):
Д-р Диана Петрова Ковачева, главен асистент в секция Международноправни науки, ИДП, БАН.

Представеният от д-р Диана Ковачева комплект материали на хартиен носител **е** в съответствие със ЗРАСРБ, ПП ЗРАСРБ, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и звания и за заемане на академични длъжности в ИДП при БАН и включва

следните документи, регистрирани официално с Регистрационен индекс НО-05-06-33/25.03.2016 и включва:

- Административни документи по посочения Регистрационен индекс (автобиография, диплома за ОНС "доктор по право" – нотариално заверена);
- Цитирания, удостоверения за квалификация от различни академични центрове и институции, от ИДП, Служебни бележки от УНСС – катедра "Частноправни науки" и катедра "Национална сигурност";
- Списък на научните трудове и научно-приложните разработки;
- Резюме на труда, с който кандидатства и,
- Публикувана **монография** на тема **"Противодействие на корупцията: международноправни аспекти", БАН, ИДП, С., 2016**.

Д-р Диана Ковачева е приложила списък на 5 научни публикации, от тях – 1 студия, 2 статии и 2 глави в монографични изследвания, които са публикувани след защитата на докторската дисертация.

Приема се за рецензиране **монографията** на тема **"Противодействие на корупцията: международноправни аспекти"**.

2. Кратки биографични данни на Диана Ковачева

Д-р Диана Ковачева е главен асистент в Секция Международноправни науки на Института за държавата и правото при Българската академия на науките. Ковачева е преподавател (съвместител) към катедра "Частноправни науки" на УНСС като е водила лекции и упражнения по Право на Европейския съюз, Международнопублично право и Международно хуманитарно право. Тя е участвала също в разработване на лекционен курс "Организация на корпоративната сигурност" на Катедра "Национална и регионална сигурност" при УНСС в частта "Противодействие на корупцията".

Наред с ОНС "доктор по международни отношения и международно право" Диана Ковачева е "магистър" по Право на ЕС на Университета Нанси 2, Франция, "магистър" по Международни отношения – Право на ЕС на Софийския университет "Св. Климент Охридски", "магистър" по Право – специалност Правораздаване на Юридическия факултет

на Софийския университет "Св. Климент Охридски", има Удостоверение за юридическа правоспособност на Министерството на правосъдието на Република България. Притежава диплома за следдипломна професионална квалификация по "Право и същност на ЕС" на Университета Нанси 2, Франция и Свидетелство за професионална квалификация "Правна и съдебна система на ЕС" на Софийския университет "Св. Климент Охридски" съвместно с Университета Нанси 2, Франция.

Д-р Ковачева има специализация по Политически мениджмънт в Училището за политика и Нов Български университет, по Международно право и права на човека на Абу Академи, Турку, Финландия, както и на Куинс Колидж Лоо Скуул, Ню Йорк. Диана Ковачева владее английски, френски и руски езици.

Макар че има сравнително скромно участие в международни научни конференции, д-р Ковачева компенсира този дефицит с изключително богат професионален опит за младежката й възраст: научен сътрудник в ИДП, старши експерт в Министерството на правосъдието, преподавател в Института по публична администрация и Националния институт по правосъдието, изпълнителен директор на Асоциация "Прозрачност без граници" – национално представителство на "Транспеърънси интърнешънъл" за България, Министър на правосъдието, преподавател по Право на ЕС, Международно хуманитарно право и Международно публично право в УНСС, главен асистент в ИДП при БАН, експерт в Съвета на Европа, експерт в "Транспеърънси интърнешънъл", София и Заместник омбудсман на Република България. Несъмнено тези практически сфери на знание предоставят солидна база за критично осмисляне на теоретичните занимания и изводи на Диана Ковачева. Членството в Българската Асоциация по международно право и в Международната асоциация по международно право допълват тази възможност. Признание за практическите постижения в реализацията на своите идеи е удостояването на Диана Ковачева с Орден на Британската империя за усилия в борбата срещу корупцията и за установяване на върховенството на закона в България.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Д-р Диана Ковачева осъществява сериозна преподавателска дейност на български и английски език в Университета за национално и световно стопанство по споменатите по-горе предмети. Участва и в разработването на учебно помагало в една от преподаваните специалности. Заедно с другите нейни публикации се осигурява полезна база за обучението на студентите – както в бакалавърските, така и в магистърската програми.

Членството в редица професионални и научни организации доказват трайния интерес на кандидата за присъствие и принос в развитието на международноправните аспекти на противодействието на корупцията. Става въпрос за научноизследователски интерес през последните 15 години, който естествено се развива до равнището на представения хабилитационен труд – "Противодействие на корупцията: международноправни аспекти". Този труд е оригинален и с приносен теоретичен характер във връзка с обосноваването на необходимостта и възможността на корупцията да се противопоставят достатъчни и адекватни наказателноправни и социално-политически механизми.

Явлението, срещу което Диана Ковачева обръща критичния си аналитичен поглед, е със сложна природа: корупционната нагласа, според генетични изследвания, е присъща на човешкия индивид. Според социологически изследвания и практиката на "Транспеърънси интърнешънъл" този дефицит на човешката природа може да се преодолява с подходящи обществени подходи и механизми, да се ограничава максимално вредното му въздействие върху целия спектър от обществени отношения. Политологическите изследвания доказват, че в условията на глобализацията корупцията придобива мащаби, способни да увредят глобалното общество, неговата сигурност и стабилност.

Д-р Ковачева посочва ангажираността на националните наказателноправни системи по урегулирането на корупцията, но също така и доказва противоречивостта и недостатъчността им в търсенето и намирането на правните формули, с които да се противодейства на придобиващите все повече транснационален характер тежки корупционни престъпления. Авторката проследява раждането и прилагането на международноправни актове, регулиращи противодействието на корупцията – главно чрез усилието да се унифицират националните

стандарти, а оттук и евентуалното постигане на един всеобхватен модел за справяне с проблема чрез системно обвързване на юридическите, обществените, политическите и културно-психологическите инструменти за справяне с корупционните деяния.

В хабилитационния си труд Ковачева се "съсредоточава основно върху проблемите, които поставя голямата корупция, която в много случаи се нарича още политическа, заради политическото влияние, което има значение при извършването на това престъпление" (с. 19). Това е и голямата *цел* на изследването – да се разкрие същността на политическата корупция, подкопаваща устоите на държавата и блокираща възможността на институциите да работят независимо и ефективно, да се обосноват международноправно-нормативните и институционните средства за справяне с корупцията. Конкретните *задачи*, чрез които авторката се стреми да разкрие тези средства (погрешно определяни като цел на изследването – с.21), са:

- В първа глава – изследване на универсалната и регионалната международноправна рамка за противодействие на корупцията, на процеса на създаване на основните антикорупционни международноправни инструменти и тяхното влияние върху изработването на унифицирани международни и национални стандарти в тази област. Ковачева посочва, че именно те създават правната основа за изследване на международния контекст на корупцията.
- Във втора глава – изследване на проблема в рамките на ЕС. Тук авторката се фокусира върху динамиката на законодателството и прилагането на другите стратегически подходи за противодействие на корупцията в рамките на интеграционната общност като цяло и на отделните държави-членки.
- В трета глава – изследване на конкретни международноправни аспекти на престъплението корупция: нарушение на правата на човека; престъпление по международното право и необходимостта международна институция да се ангажира с преследване на най-високопоставените извършители на корупционни престъпления в случаите, когато националната държава не може или не желае да ги осъди.

Д-р Ковачева изследва един сложен социален и правен проблем – противодействието на корупцията. Наистина през последните години, както посочва в труда си авторката,

държави и междуправителствени институции инкриминират както традиционни за повечето страни престъпления с корупционен характер, така и нови, каквито са подкупът на чуждо длъжностно лице, търговия с влияние, подкупът в частния сектор и отговорността на юридически лица за корупционни престъпления. Укрепва и международноправната и институционната рамка на противодействието на корупцията благодарение на Съвета на Европа, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Организацията на американските държави, Африканския съюз, ООН и интеграционната общност на ЕС. Полезен принос имат приетите Наказателна конвенция относно корупцията, Гражданската конвенция за корупцията и Конвенцията за борба с подкупване на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки. Най-голям е приносът на Конвенцията на ООН срещу корупцията (в сила от края на 2005 г.) като своеобразен правен глобален отговор на глобалния проблем "корупция".

Налице са, обаче, многобройни други проблеми, препятстващи даването на пълноценен, бърз и ефикасен отговор на така укоримото деяние "корупция", които Диана Ковачева подробно анализира. Действащите международноправни актове, включително Конвенцията на ООН, не решават въпроса с дефиницията на корупцията. Разбирането за корупцията, посочва Ковачева се движи между понятието за политическа корупция на "Трансперънси интърнешънъл", за овладяване на държавата на Световната банка и съставите на корупционните престъпления в националните законодателства.

Логично авторката заключава, че този проблем затруднява намирането на обоснован подход за наказателно преследване на политическата корупция на международно ниво. Проследявайки еволюцията на проблема в ЕС Ковачева отбелязва полезността на фокусирането на Съюза и страните-членки върху концепцията за защита на финансовите интереси на ЕС при правнонормативното преследване на корупцията. В тази посока са и положителните оценки на авторката за разнообразните "меки" мерки за противодействие на ЕС на корупцията на държавите-членки: наблюдение на напредъка в определени сфери, доклада за корупцията в държавите-членки, присъединяването към Групата на държавите срещу корупцията (GRECO) и др. Но, както подчертава Ковачева – не е решен въпроса за корупцията в самия ЕС и неговите институции, както и липсата все още на Европейска прокуратура, въпреки че е предвидено създаването ѝ от Лисабонския договор.

4. Оценка на личния принос на кандидата

В подобна противоречива правнонормативна, институционна и политическа среда д-р Ковачева търси и обосновава *нов* подход за разглеждане на престъпното деяние "корупция", а именно като нарушение на задълженията на държавата по международното право.

Без да стига до преждевременни изводи и препоръки, а именно обосноваване на ново "право на свободна от корупция среда", авторката дава многобройни и убедителни доказателства за връзката между корупцията и защитата на човешките права и свободи и засягането им по негативен начин от престъпното деяние. Задълбочавайки своя анализ тя доказва, че корупцията засяга всички категории човешки права – социални, икономически, граждански, политически и културни. Убедителни са аргументите, че негативният ефект върху тях е възможен както заради дребната или ежедневна корупция, така и от политическата или голяма корупция. Третирането на корупцията от Конвенцията на ООН като "транснационален феномен" позволява, според Ковачева, разглеждането на най-тежките корупционни деяния, извършени от най-високопоставените лица в държавата като престъпления с международен характер и оттук – да попадат под юрисдикцията на международна съдебна институция. Подобни тежки случаи на корупция се определят в терминологията на Световната банка като "овладяване на държавата", а чл. 17 от Конвенцията на ООН ги разглежда като престъпни деяния на "присвояване, злоупотреба или друго неправомерно използване на имущество от длъжностно лице".

Опирайки се на горните обосновани съждения авторката посочва няколко възможности за практическата реализация на изводите й дотук:

- Включване на най-тежките корупционни престъпления в юрисдикцията на съществуващия Международен наказателен съд (МНС). Във връзка с тази възможност Ковачева предлага третирането на политическата корупция като самостоятелно престъпно деяние, за което е наложително изменение на чл. 5 от Римския Статут, предвиждащи подсъдните на МНС престъпления. Множество трудности биха съпътствали реализирането на тази възможна идея на авторката, които тя добросъвестно описва.
- Създаване на нова наднационална съдебна институция с компетентност единствено спрямо най-тежките случаи на политическа корупция, които

държавите не могат или не желаят да накажат. Тук промените в действащото международно право са свързани единствено с включване на регламентацията на подобен съд в Конвенцията на ООН срещу корупцията. Такъв съд би бил по-ефективен и ще може да развива собствена експертиза за разследване и наказателно преследване на тежки корупционни престъпления.

В реализацията на тези идеи Диана Ковачева вижда възможност обществата да разполагат с допълнителни гаранции, че в случаите когато националните държави не могат или не желаят да накажат извършители на корупционни престъпления, последните няма да останат ненаказани.

5. Критични забележки и препоръки

Макар че тезата на труда присъства и може след задълбочен прочит да бъде извлечена, нейното ясно и категорично формулиране в Увода на книгата би подпомогнало пълноценното разбиране на изследователската програма на авторката. Също така изводите и препоръките, които са направени, биха били по-разбираеми и по-убедителни.

5. Лични впечатления

Д-р Диана Ковачева е високо компетентен, етичен и коректен в отношенията с колегите си млад учен и преподавател. Високо ценя мотивацията за изследването на проблематиката на хабилитационния й труд – да се преодолее безпокойството на международната общност от престъплението "корупция", да се предотврати подкопаването на устоите на правовата държава и демокрацията, да се блокира подпомагането на авторитарните режими, които, нарушавайки човешките права и свободи, "захранват" корупционните практики. Напълно съм съгласен с оценката на авторката, че корупцията създава политическа нестабилност, ограбва населението, води до крайна бедност, а също така съдейства за избухване на военни конфликти и тяхното задълбочаване. Опирайки се на възгледа за доброто управление на демократичното общество, Ковачева подчертава дълбокия смисъл на прилагането на холистичния подход при противодействието на корупцията и наред с инкриминирането и наказването на корупционните деяния решително следва да се акцентира върху механизмите на превенцията. Посочените по-горе критични бележки не променят общите положителни впечатления от научните й приноси и личността й като изследовател и преподавател.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След запознаване с представените в конкурса материали и хабилитационния труд, след анализ на тяхната значимост и съдържащите се в книгата и подчертани в рецензията научни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна оценка и да препоръчам** на Научното жури да изготви доклад-предложение до Научния съвет на Института за държавата и правото при БАН за назначаване на Диана Петрова Ковачева на академичната длъжност 'доцент' в ИДП при БАН по професионално направление 3. 6. Право (Международно право и международни отношения).

10 май 2016 г.

Рецензент: .....

София

(Проф. д-р Пламен Пантев)